

Сердюк І. А.

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ЛЕГАЛЬНА ДЕФІНІЦІЯ ПОНЯТТЯ «АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ» З ПОГЛЯДУ ТЕОРІЙ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ, ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ

Розглянуто зміст терміно-поняття «адміністративне правопорушення», розкритого в ч. 1 ст. 9 КУпАП, виокремлено суттєві ознаки цієї категорії в інтерпретації суб'єкта законотворчості та оцінено її на предмет відповідності положенням сучасних юридичної техніки, правової поведінки, прав людини, а також потребам юридичної практики.

Проведений аналіз нормативного визначення поняття «адміністративне правопорушення» засвідчив не лише техніко-юридичну недосконалість законодавчої дефініції, але й потребу в приведенні її у відповідність до вимог сучасних теорій правової поведінки та прав людини.

На підставі викладеного обґрунтовано необхідність внесення змін до дефінітивної норми права, закріпленої у вищезгаданій статті нормативно-правового акта вищої юридичної сили.

Ключові слова: правопорушення, адміністративне правопорушення (проступок), легальна (законодавча) дефініція терміно-поняття «адміністративне правопорушення (проступок)», Кодекс України про адміністративні правопорушення, юридична техніка, юридична конструкція, правова поведінка, права людини, права громадянина.

Постановка проблеми. Важливим показником рівня розвитку правничої науки, а також техніко-юридичної досконалості законодавчих актів, які визнаються в Україні основним джерелом об'єктивного права, є законодавчі дефініції. У межах представленого дослідження акцентовано увагу на тій із них, що знайшла своє закріплення в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [2] ще в радянські часи і залишається майже незмінною протягом 40 років (якщо не брати до уваги «косметичні зміни», зокрема заміну слова «законодавством» терміном «законом» та виключення слів «державний або» та «соціалістичну» у ч. 1 ст. 9).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правопорушення й адміністративне правопорушення (проступок), як негативні (деструктивні) явища правової дійсності й однойменні загальнотеоретичні категорії, завжди перебували у фокусі уваги представників загальнотеоретичної юридичної науки та доктрини адміністративного права. Розкриття змісту цих понять, їх класифікація, характеристика суттєвих ознак є традиційними питаннями, що комплексно розглядаються в межах як наукових праць (монографій, статей, дисертацій), так і підручників та навчальних посібників із теорії держави і права та адміністративного права.

Водночас легальна дефініція терміно-поняття «адміністративне правопорушення (проступок)»

вимагає свого критичного осмислення з погляду сучасних теорій правової поведінки та прав людини, чим і визначається наукова новизна цього дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – оцінка змісту терміно-поняття «адміністративне правопорушення», розкритого суб'єктом законотворчості в ч. 1 ст. 9 КУпАП, на предмет його відповідності положенням сучасних теорій юридичної техніки, правової поведінки, прав людини, а також потребам юридичної практики.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність використання герменевтичного методологічного підходу та формально-юридичного методу пізнання [7, с. 60–78; 5, с. 128–129; 4, с. 134–135], що дозволяють розкрити зміст припису ненормативного характеру, закріпленого в ч. 1 ст. 9 вищезгаданого кодифікованого законодавчого акта.

Парадигму цього дослідження складають такі теоретичні положення, що відображають стан розвитку теорій юридичної техніки, правової поведінки та прав людини в частині їхнього понятійно-категоріального апарату:

1. Правопорушення є різновидом правової (юридично значущої) поведінки, що являє собою суспільно небезпечне (або суспільно шкідливе), протиправне, винне діяння (дію чи бездіяльність) деліктоздатного суб'єкта, за вчинення якого передбачена юридична відповідальність;

2. Поняттю правопорушення притаманні такі суттєві ознаки: 1) суспільна небезпечність (або суспільна шкідливість) правопорушень, що визначається кількістю суспільних зв'язків, ними порушуваних, та ступенем можливості їх відновлення; 2) протиправність правопорушення – означає, що відповідна діяльність або бездіяльність суб'єкта права не відповідає вимогам, сформульованим у конкретній правовій нормі. Конкретним вираженням протиправності діяння можуть слугувати або порушення заборони, прямо передбаченої в законі чи будь-якому іншому нормативно-правовому акті, або невиконання зобов'язань, покладених на суб'єктів правовідносин законом чи укладеним на його основі договором, або зловживання правом; 3) винність, що відбиває психічний стан і ставлення суб'єкта до вчиненого ним протиправного діяння (дії чи бездіяльності), а також наслідків цього діяння; 4) діяння, що є зовнішнім вираженням протиправної поведінки суб'єкта. Воно може виражатися як в активних діях, так і в бездіяльності; 5) вчиняється деліктоздатною особою, котра згідно із законом визнається суб'єктом учинення правопорушення, а отже, здатна нести юридичну відповідальність; 6) негативним наслідком його (правопорушення) вчинення є юридична відповідальність [6, с. 320–322];

3. Терміно-поняття «права і свободи людини» та «права і свободи громадянина», хоча й близькі за своїм змістом (вказують на визначені нормами міжнародного права і національного законодавства можливості, що їх мають фізичні особи як індивідуальні суб'єкти права), проте відмінні за своїм обсягом. Відмінною особливістю конституційно-правового статусу громадянина, як порівняти з іншими категоріями індивідуальних суб'єктів права (зокрема, іноземцями й особами без громадянства), є наділення його низкою конституційних політичних прав та покладання додаткових конституційних обов'язків;

4. Юридичні конструкції складів усіх адміністративних правопорушень, що являють собою закріплені в чинному адміністративному законодавстві ідеальні моделі деліктів, які відбивають їхні структурні елементи та суттєві, необхідні взаємозв'язки між ними [1, с. 869], побудовані з урахуванням припису ненормативного характеру, закріпленого в ч. 1 ст. 9 КУпАП.

Важливе значення в плані здійснення методологічної функції у межах цього дослідження має обґрунтоване та сформульоване Т. Подорожною судження, що розкриває зміст загальнотеоретичної категорії «законодавчі дефініції». Як ствер-

джує дослідниця, «законодавчі дефініції являють собою вихідні (основоположні), самостійні та специфічні державно-владні приписи, що є короткими визначеннями понять, які використовують у законодавстві. Це особливі елементи механізму правового регулювання, за допомогою яких стають зрозумілими, власне, регульовальні й охоронні приписи суб'єкта законотворчості, закріплені в спеціалізованих нормах права. Дефініція посідає центральне місце у структурі всього тексту нормативно-правового акта: вона його смислової центр» [3, с. 149–150].

Виклад основного матеріалу. У ч. 1 ст. 9 КУпАП суб'єкт законотворчості визначив термінопоняття, що складає предмет дослідження, у такий спосіб: «Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність» [2].

Аналіз вищенаведеної законодавчої дефініції дозволяє виокремити такі суттєві ознаки категорії «адміністративне правопорушення» в інтерпретації суб'єкта законотворчості:

1) являє собою дію чи бездіяльність. Це означає, що адміністративне правопорушення може вчинятися у формі як активних дій, так і бездіяльності;

2) вирізняється протиправністю. Проявами протиправності можуть бути або невиконання юридичного обов'язку активного типу, або недотримання встановленої законом заборони;

3) є діянням винним (умисним або необережним);

4) посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління;

5) за це протиправне діяння (дію чи бездіяльність) законом передбачено адміністративну відповідальність.

У зв'язку з вищевикладеним виникає питання про те, чи відповідає і якщо так, то якою мірою легальна дефініція поняття «адміністративне правопорушення», сформульована ще за часів існування Радянського Союзу, вимогам сучасних теорій правової поведінки та прав людини. Впевнені, що така відповідність є неповною і недостатньою. На підтвердження цієї тези наведемо кілька переконливих аргументів.

По-перше, суб'єкт законотворчості прямо не визначив адміністративне правопорушення як сус-

пільно шкідливе діяння. Натомість указав, на що саме, на які соціальні цінності посягає адміністративний проступок. За задумом законодавця, ними є громадський порядок, власність, права і свободи громадян та встановлений порядок управління. Але чи лише ці соціальні цінності захищаються КУпАП? Звісно ж, ні, а тому й їх перелік не можна вважати вичерпним.

По-друге, для радянської правової доктрини та радянського законодавства не було властивим використання терміно-поняття «права і свободи людини». Натомість широко застосовувалося інше словосполучення – «права і свободи громадянина». Саме воно акумульоване в легальній дефініції поняття «адміністративне правопорушення». Основну причину цьому вбачаємо в радянській ідеології, через яку в 1948 р. три засновниці ООН – СРСР, Білоруська РСР та Українська РСР – відмовилися голосувати за Загальну декларацію прав людини.

Зважаючи на вищевикладене, результатом буквального тлумачення припису ненормативного характеру, закріпленого в ч. 1 ст. 9 КУпАП України, буде вкрай суперечливе не лише док-

трині прав людини, але й положенням Конституції України судження про те, що адміністративним правопорушенням визнається лише дія чи бездіяльність, яка посягає на права і свободи громадян. Що ж до аналогічного посягання на права і свободи іноземців чи осіб без громадянства, то такі дії не визнаються правопорушенням, а отже, є допустимими з погляду загальнодозвільного типу правового регулювання. Переконані, що така ситуація для сучасної Української держави, яка визнала себе правовою, є недопустимою.

По-третє, з-поміж акумульованих у судженні, що розкриває зміст поняття «адміністративне правопорушення», ознак відсутня та, що вказує на деліктоздатного суб'єкта, тобто фізичну чи юридичну особу, здатну нести адміністративну відповідальність за вчинене правопорушення.

Висновки. Отже, усе вищевикладене свідчить не лише про техніко-юридичну недосконалість законодавчої дефініції поняття «адміністративне правопорушення», але й про необхідність її приведення у відповідність до вимог сучасних теорій правової поведінки та прав людини.

Список літератури:

1. Биля-Сабадаш І. О. Юридична конструкція. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : «Право», 2017. Т. 3. 952 с. С. 869–872.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
3. Подорожна Т. С. Законодавчі дефініції: поняття, структура, функції : монографія. Львів : ПАІС, 2009. 196 с.
4. Сердюк І. А. Методи дослідження правових актів. Соціологія права. 2023. № 1–2. С. 130–136. DOI : <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2023-1-2.23>.
5. Сердюк І. А. Методологічні підходи як необхідна складова методології дослідження правових актів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 121–132. DOI : [10.31733/2078-3566-2023-2-121-132](https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-2-121-132).
6. Сердюк І. А. Правова поведінка. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. Ю. А. Ведерніков. 3-є вид., перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2016. 480 с. С. 314–330.
7. Сердюк І. А., Сердюк Л. М. Правозастосовна діяльність Національної поліції. Збірник тестових завдань : навч.-метод. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 128 с.

Serdiuk I. A. LEGAL DEFINITION OF THE CONCEPT OF «ADMINISTRATIVE OFFENSE» FROM THE POINT OF VIEW OF THEORIES OF LEGAL TECHNIQUE, LEGAL BEHAVIOR AND HUMAN RIGHTS

The content of the term-concept «administrative offense», disclosed in Part 1 of Article 9 of the Code of Ukraine on administrative offenses, is considered, the essential features of this category in the interpretation of the subject of lawmaking are identified and its compliance with the provisions of modern legal techniques, legal behavior, human rights, as well as the needs of legal practice are assessed.

Arguments are given to support the thesis that the legislative definition of the term-concept «administrative offense (misdemeanor)» is insufficiently consistent with the requirements of modern theories of legal behavior and human rights:

– firstly, the subject of lawmaking did not directly define an administrative offense as a socially harmful act. Instead, he indicated what exactly, what social values an administrative offense encroaches on. According to

the legislator's intention, these are public order, property, rights and freedoms of citizens and the established procedure for management. But are these only social values protected by the Code of Ukraine on administrative offenses? Of course not, and therefore their list cannot be considered exhaustive;

– secondly, the use of the term «human rights and freedoms» was not typical for Soviet legal doctrine and Soviet legislation. Instead, another phrase was widely used – «civil rights and freedoms». It is this phrase that is accumulated in the legal definition of the concept of «administrative offense». We see the main reason for this in the Soviet ideology, because of which in 1948 the three founders of the UN – the USSR, the Byelorussian SSR and the Ukrainian SSR – refused to vote for the Universal Declaration of Human Rights. Given the above, the result of a literal interpretation of the non-normative provision enshrined in Part 1 of Art. 9 of the Code of Ukraine on administrative offenses, it would be extremely contradictory not only to the doctrine of human rights, but also to the provisions of the Constitution of Ukraine to judge that only an action or inaction that encroaches on the rights and freedoms of citizens is recognized as an administrative offense. As for a similar encroachment on the rights and freedoms of foreigners or stateless persons, such actions are not recognized as an offense, and therefore, are permissible from the point of view of the generally permissive type of legal regulation. We are convinced that such a situation is unacceptable for the modern Ukrainian state, which has recognized itself as a legal one;

– thirdly, among the accumulated in the judgment that reveals the content of the concept of «administrative offense», there is no evidence that indicates a tortious subject, that is, a natural or legal person capable of bearing administrative responsibility for the committed offense.

The need to amend the definitive legal norm enshrined in Part 1 of Article 9 of the Code of Ukraine on administrative offenses is substantiated.

Key words: *offense, administrative offense (misdemeanor), legal (legislative) definition of the term «administrative offense (misdemeanor)», Code of Ukraine on administrative offenses, legal technique, legal construction, legal behavior, human rights, citizen's rights.*

Дата першого надходження статті до видання: 24.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025